

Publiceringsår 2018

Rättvis och likvärdig betygs- sättning i grundskolan?

Granskning av rektorers och huvudmäns arbete

Tematisk kvalitetsgranskning 2018

Diarienummer: 400-2016:11436

Foto: Scandinavian bildbyrå

Innehållsförteckning

Förord	4
Sammanfattning.....	5
Om Skolinspektionens granskning	5
Viktiga iakttagelser i korthet	6
Skolinspektionens slutsatser i korthet	7
Inledning	9
Bakgrund	9
Syfte, frågeställningar och avgränsning	14
Granskningens genomförande.....	14
Begreppsförklaringar.....	15
Kvalitetsgranskningens iakttagelser	16
Huvudmännens arbete för en rättvis och likvärdig betygssättning	16
Rektorernas arbete för en rättvis och likvärdig betygssättning	18
Sammantagen bild av huvudmännens och rektorerna arbete.....	23
Avslutande diskussion och slutsatser.....	25
Konkurrens en riskfaktor?	26
Lärare behöver bättre förutsättningar för sitt arbete med att sätta rättvisa och likvärdiga betyg... ..	26
De olika ansvarsnivåerna behöver tydliggöras	28
Referenser.....	30
Bilaga 1.....	32
Granskningens genomförande och metod	32
Bilaga 2.....	33
Uppgift om vilka huvudmän och grundskolor som har granskats.....	33
Bilaga 3.....	34
Ansvar på olika nivåer	34

Förord

Skolinspektionen har i uppdrag att granska kvaliteten i sådan utbildning och pedagogisk verksamhet som står under myndighetens tillsyn. Granskningen innebär en detaljerad och systematisk undersökning av verksamhetens kvalitet inom ett avgränsat område, i förhållande till nationella mål och riktlinjer. Utgångspunkten är alla barns och elevers lika rätt till en god utbildning i en trygg miljö.

Huvudsyftet med kvalitetsgranskningen är att bidra till utveckling. Granskningen gör tydligt vad som behöver förbättras för att i högre grad nå målen för verksamheten inom det aktuella området. Syftet är även att beskriva väl fungerande inslag och att visa på framgångsfaktorer.

Skolinspektionens iakttagelser, analyser och bedömningar redovisas dels i form av enskilda beslut till de granskade skolorna och skolhuvudmännen, dels i denna övergripande och sammanfattande rapport. Genom beskrivningar av viktiga kvalitetsaspekter inom granskningsområdet, avser rapporten att ge ett utvecklingsstöd även för skolor som inte har granskats.

Rapporten redovisar resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning med inriktning mot skolhuvudmäns och rektorers arbete för en rättvis och likvärdig betygssättning i grundskolan. Iakttagelserna och slutsatserna gäller de 20 skolhuvudmän och skolor som har granskats och avser därmed inte att ge en nationell bild av förhållandena. Vilka huvudmän och skolor som granskats framgår i bilaga 2.

Rapporten har skrivits av Monica Axelsson, Skolinspektionen i Göteborg. Projektledare har varit Thomas Nilsson, Skolinspektionen i Göteborg.

Helén Ängmo
Generaldirektör

Maria Wassén
Avdelningschef

Sammanfattning

Om Skolinspektionens granskning

Lärares beslut om betyg kan ha en avgörande betydelse för en elevs framtida möjligheter. Betyg har en direkt koppling till behörighet och urval för vidare utbildning. Det är därför viktigt att alla elevers kunskaper blir bedömda utifrån samma krav. Om inte, kan det få långtgående konsekvenser för den enskilda elevens möjlighet att nå sina mål genom fortsatta studier och yrkesliv.

Bristande likvärdighet i arbetet med betygssättning är ett problem som identifierats i olika utredningar samt inom Skolinspektionens regelbundna tillsyn och tidigare kvalitetsgranskningar.¹ På skolnivå kan bristande likvärdighet i betygssättningen kopplas till de förutsättningar som ges för lärares arbete med betygssättning, till exempel möjligheten att kalibrera och diskutera sina bedömningar och betygsunderlag med andra lärare. En annan förklaring kan handla om att huvudmän och rektorer inte i tillräcklig utsträckning arbetar med uppföljningar och analyser av elevernas betygsresultat, sett ur ett likvärdighetsperspektiv. Ökad konkurrens om eleverna beskrivs ibland som en ytterligare riskfaktor för en likvärdig betygssättning.²

Till detta kommer att det finns en generell och ökande brist på legitimerade lärare, vilken är utbredd över hela landet och omfattar de flesta huvudmän.³ Det innebär att icke legitimerade lärare bedriver undervisning och därmed ska fatta beslut om betyg, tillsammans med en legitimerad lärare.⁴

Mot bakgrund av bland annat dessa identifierade risker har Skolinspektionen under hösten 2017 och våren 2018 genomfört en tematisk kvalitetsgranskning av huvudmäns och rektorers arbete med att ge lärare i grundskolan goda förutsättningar för arbetet med betygssättning, så att kunskapskrav och bestämmelser för betygssättning tolkas och tillämpas på ett likvärdigt och rättvisande sätt. Denna kvalitetsgranskning undersöker därmed även vilka förutsättningar som huvudmannen skapar för lärares arbete med en rättvis och likvärdig betygssättning. Tidigare granskningar har huvudsakligen varit inriktade mot rektorers och lärares ansvar och arbete.

Skolinspektionen har granskat 20 grundskolor och deras huvudmän, varav 14 med kommunal huvudman och sex med enskild huvudman. Ett urvalskriterium för 15 av skolorna har varit att en stor andel av eleverna har högre slutbetyg i ämnet svenska jämfört med motsvarande provbetyg i nationella prov. Skolinspektionen har också beaktat svar från lärare i Skolinspektionens lärarenkät.

¹ Skolinspektionen 2010a, 2010b, 2010c, 2011, 2012, 2013, 2014, 2016. Skolverket 2000, s. 168 ff, 2003, s. 120, 2016, s. 69. Riksrevisionen 2004, 2011. SNS Utbildningskommission 2014, s. 8, 38 ff

² Skolverket 2012, s 3 ff

³ Skolverket 2015, Skolverket 2017

⁴ Beslut om betyg ska fattas av den eller de lärare som bedriver undervisning vid den tidpunkt som betyg ska sättas. Om läraren eller lärarna inte är legitimerade, ska beslutet fattas tillsammans med en lärare som är legitimerad. Kan dessa inte enas ska beslutet fattas av den legitimerade läraren, under förutsättning att han eller hon är behöriga att undervisa i det ämne som betyget avser. I annat fall ska beslutet fattas av rektor. 3 kap. 16 § skollagen (2010:800)

Viktiga iakttagelser i korthet

Huvudmän och rektorer missar ofta aspekten likvärdig betygssättning i kvalitetsarbetet

Den uppföljning och analys av skolornas betygsresultat som görs av huvudmän och rektorer avser främst skolornas måluppfyllelse, alltså hur väl skolorna lyckas i sitt arbete med att ge eleverna möjlighet att nå gymnasiebehörighet och att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling. Men för flertalet av skolorna saknas inom det systematiska kvalitetsarbetet en tydlig analys av skolornas betygsresultat, sett ur perspektivet rättvis och likvärdig betygssättning, både på huvudmän- och rektornivå. Till exempel kan jämförelser mellan skolor, lärare ämnen och klasser saknas. Detta trots att ett urvalskriterium för flertalet av skolorna har varit att en stor andel av eleverna fått högre slutbetyg i ämnet svenska jämfört med motsvarande provbetyg i nationella prov. Sådana avvikelser indikerar att det kan föreligga risk för att betyg inte sätts på ett rättvist och likvärdigt sätt.

Samverkan inriktas främst mot bedömning, inte den slutliga betygssättningen

Skolinspektionen konstaterar att en viktig förutsättning för lärares arbete med att sätta rättvisa och likvärdiga betyg ges alltför begränsade möjligheter på flertalet skolor. Här avses alltså möjligheten att samverka med andra lärare på den egna skolan men också med lärare på andra skolor. Ofta saknas organiserade former och struktur för lärares samverkan i arbetet med betygssättning. En stor del av samverkan är inriktad mot sambedömning av nationella prov och begränsas därmed till vissa ämnen och till arbetet med bedömning av elevprestationer. För lärares arbete med att göra en allsidig bedömning inför beslut om betyg finns det däremot sällan organiserade former för samverkan. Lärares möjlighet till samverkan i arbetet med betygssättning *mellan* skolor är mycket begränsad och förekommer inte alls på drygt en tredjedel av skolorna. I de flesta fall handlar samverkan mellan skolor uteslutande om sambedömning av nationella prov.

Granskningen visar att många lärare samverkar "informellt" och på eget initiativ utifrån sitt ansvar att besluta om betyg på rättvisa grunder. Men det fråntar inte huvudmän och rektorer ansvaret för att möjliggöra den samverkan som krävs för att så långt som möjligt säkerställa rättvisa och likvärdiga betyg.

Även legitimerade lärare behöver kompetensutveckling

Granskningen visar att kompetensutveckling inom området betygssättning sällan prioriteras av huvudmännen. På ungefär hälften av skolorna ser rektor till att lärarna ges kompetensutveckling genom både kontinuerliga informationsinsatser och riktade utbildningar. Det är få rektorer eller lärare som uttrycker att det saknas insatser för kompetensutveckling vad gäller betygssättning. Skolinspektionen ifrågasätter inte lärarnas kompetens vad gäller betygssättning på de skolor som besökts, detta har inte granskats. Men att lärares kompetens till stor del verkar tas för given med legitimationen, innebär risk för att betyg inte sätts på rättvisa och likvärdiga grunder. Huvudmän och rektorer har ansvar för att lärares kompetens och eventuella behov av kompetensutveckling säkerställs.

Allt fler obehöriga lärare men stödet till dem är ofta ostrukturerat

Granskningen visar att obehöriga lärare oftast deltar i arbetslag och ämnesgrupper samt i varierande omfattning får stöd av kollegor. Vidare utses en legitimerad lärare som tillsammans med den obehöriga läraren ska fatta beslut om betyg. På de flesta av de granskade skolorna ser det ut på detta sätt. Lärare och rektor beskriver att det ses som självklart att man tar ansvar och hjälper obehöriga lärare. Men på en majoritet av skolorna saknas tydliga strukturer och planeringar, eller riktlinjer, för arbetet med att kontinuerligt stödja obehöriga lärare. Därmed är det inte säkerställt av rektor att obehöriga lärare ges det stöd och den kompetensutveckling de behöver för sitt uppdrag att bedöma elevers kunskapsutveckling och besluta om betyg tillsammans med en legitimerad lärare. Detta innebär en risk för att betyg inte sätts på rättvisa och likvärdiga grunder. Detta framstår som särskilt allvarligt sett mot bakgrund av en ökad lärarbrist, som innebär att obehöriga lärare behöver anställas för att undervisa och därmed ansvara för betygssättning tillsammans med en legitimerad lärare.

Skolinspektionens slutsatser i korthet

Huvudmän och rektorer måste analysera avvikelser i skolornas betygssättning

Inom det systematiska kvalitetsarbetet behöver huvudmännen och rektorerna lägga betydligt större vikt vid att analysera skolornas betygsresultat, sett ur perspektivet rättvis och likvärdig betygssättning. Det kan exempelvis innebära att jämföra betygsresultat på olika nivåer, till exempel mellan skolor, lärare och klasser. Vidare kan det exempelvis handla om att jämföra elevers betygsresultat utifrån socioekonomisk bakgrund eller kön. För de ämnen där det finns nationella prov, bör huvudmän och rektorer undersöka hur elevers ämnesbetyg korrelerar med provbetygen. Detta ska göras i syfte att identifiera avvikelser i skolornas betygsresultat och därmed uppmärksamma risker och svårigheter i lärares arbete med betygssättning.

Samverkan i arbetet med betyg bör inriktas också mot den slutliga betygssättningen

När det gäller förutsättningar för lärares samverkan i arbetet med en rättvis och likvärdig betygssättning, både inom och mellan skolor, behöver organiserade former för samverkan skapas av huvudmännen och rektorerna i betydligt större omfattning. Inte minst gäller det lärares samverkan mellan skolenheter. Men också innehållet i samverkan behöver styras upp och ges struktur samt omfatta samtliga ämnen och lärare. Dessutom behöver samverkan innefatta inte endast bedömningsfrågor av enskilda elevprestationer, till exempel nationella prov, utan också lärares arbete med själva betygssättningen. Här avses den allsidiga bedömning av elevernas kunskaper gentemot kunskapskraven som ska göras när lärare fattar beslut om betyg.

Lärares behov av kompetensutveckling behöver kartläggas

Skolinspektionen gör ingen bedömning av lärares kompetens eller om lärare ges tillräcklig kompetensutveckling, men granskningen visar att betygssättning inte är ett vanligt område för kompetensutveckling. Det framstår som tydligt att huvudmännen och rektorerna i ökad omfattning behöver undersöka vilka behov av kompetensutveckling som lärare har – utifrån den bild av eventuella svårigheter och risker i lärares arbete med betygssättning som ska framgå av uppföljning och analys inom det systematiska kvalitetsarbetet.

Stöd till obehöriga lärare behöver kvalitetssäkras

Andelen obehöriga lärare kan förväntas öka på många skolor. Därför är det viktigt att huvudmännen och rektorerna – i de fall obehöriga lärare måste anställas för att undervisa och därmed ska fatta beslut om betyg, tillsammans med en legitimerad lärare – planerar för att dessa lärare ges de förutsättningar som behövs i arbetet med betygssättning. Viktiga förutsättningar kan handla om kontinuerligt stöd av andra lärare, samverkan och kompetensutveckling. I rektorns ansvar ingår att särskilt beakta utbildade lärares behov av stöd. Skolinspektionen bedömer att för flertalet skolor gäller att detta stöd behöver säkerställas genom exempelvis tydliga riktlinjer och uppdrag, som kontinuerligt kan följas upp av rektor.

Inledning

Bakgrund

Risk för bristande likvärdighet

Bristande likvärdighet i betygssättning är ett problem som identifierats i olika utredningar samt inom Skolinspektionens tillsyn och tidigare kvalitetsgranskningar.⁵ Skolinspektionen har då konstaterat att det finns behov av förbättringar i skolornas arbete med en rättvis och likvärdig bedömning och betygssättning. Främst handlar det om att rektorer och huvudmän behöver ta ett större ansvar för de utvecklingsinsatser och åtgärder som krävs. Viktiga sådana handlar om förutsättningar för samverkan mellan lärare, framförallt mellan skolor men också inom skolor. Vidare har också framkommit att det systematiska kvalitetsarbetet i större omfattning bör omfatta frågor om bedömning och betygssättning.

Även statistiska indikatorer i officiell statistik visar att det kan finnas risk för bristande likvärdighet. Här avses avvikelser mellan ämnesbetyg i grundskolan och motsvarande provbetyg i nationella prov.⁶ Det finns ingen fastställd relation mellan provresultat och betyg. Systematiska avvikelser på skolnivå eller mellan skolor kan dock vara tecken på att det finns behov av att granska betygssättningen inom eller mellan skolor.⁷

På skolnivå kan bristande likvärdighet i betygssättningen kopplas till de förutsättningar som ges för lärarnas arbete med betygssättning. Lärare som ska besluta om betyg behöver ges möjlighet att ka- librera och diskutera sina bedömningar och betygsunderlag med andra lärare. Skolverket konstaterar att det kan vara svårt att få till stånd bedömningsdiskussioner och att det krävs medvetenhet från såväl rektorer som huvudmän för att få till stånd ett bedömningsarbete mellan skolor, så att lärare får förutsättningar att göra rättvisa och likvärdiga bedömningar och sätta betyg på samma sätt.⁸

Till detta kommer att det finns en generell brist på lärare, vilken är utbredd över hela landet och omfattar de flesta huvudmän. Var femte person som arbetar som lärare saknar lärarexamen och kan därmed inte få någon lärarlegitimation. I grundskolans senare år är bristen på behöriga lärare störst i ämnena kemi, franska, tyska, historia, biologi, svenska och engelska.⁹ Skolverkets senaste prognos 2017 visar att rekryteringsbehovet har ökat ytterligare sedan föregående prognos.¹⁰ Lärarbristen medför att icke legitimerade lärare ska undervisa och därmed besluta om betyg, tillsammans med en legitimerad lärare.¹¹ Skolinspektionen har i en tidigare kvalitetsgranskning konstaterat att stödet till obehöriga lärare är otillräckligt när det gäller arbetet med bedömning och betygssättning.¹²

En annan riskbild handlar om att huvudmän och rektorer inte i tillräcklig utsträckning arbetar med uppföljningar och analyser av olika slag. Huvudmän och skolor behöver ha en gemensam bild att utgå ifrån för att kunna analysera elevernas betygsresultat ur ett rättvise- och likvärdighetsperspektiv. Det

⁵ Skolinspektionen 2010a, 2010b, 2010c, 2011, 2012, 2013, 2014, 2016. Skolverket 2000, s. 168 ff, 2003, s. 120, 2016, s. 69. Riksrevisionen 2004, 2011. SNS Utbildningskommission 2014, s. 8, 38 ff

⁶ Skolverket (2016) s. 85 ff

⁷ Skolverket (2011a)

⁸ Skolverket (2016) s. 69

⁹ Skolverket 2015

¹⁰ Skolverket 2017

¹¹ Beslut om betyg ska fattas av den eller de lärare som bedriver undervisning vid den tidpunkt som betyg ska sättas. Om läraren eller lärarna inte är legitimerade, ska beslutet fattas tillsammans med en lärare som är legitimerad. Kan dessa inte enas ska beslutet fattas av den legitimerade läraren, under förutsättning att han eller hon är behöriga att undervisa i det ämne som betyget avser. I annat fall ska beslutet fattas av rektor. 3 kap. 16 § skollagen (2010:800)

¹² Skolinspektionen 2017

är viktigt att uppföljningar och analyser av betygsresultaten görs systematiskt, oavsett om skolan har en hög målpuffyllelse eller inte.¹³

Ökad konkurrens om eleverna beskrivs ibland som en riskfaktor för en likvärdig betygssättning. Undervisningens kvalitet och elevernas betyg riskerar att bli en del av skolans marknadsföring, vilket i sin tur kan skapa tryck på lärarna att sätta höga betyg. Lönomodeller eller andra former av belöningsystem som kopplas till resultat i form av betyg kan också förväntas driva på betygsinflation.¹⁴ Skolverket lyfter även en ökad press från vårdnadshavare som en tänkbar drivkraft till betygsinflation.¹⁵ Ett ökat föräldratryck kan kopplas till höjd utbildningsnivå i samhället, läraryrkets minskade status och en utveckling mot ett kundorienterat synsätt på de offentliga välfärdssystemen, men också till skolans arbete för att öka föräldrars engagemang i skolan.¹⁶

Konsekvenser för elevernas framtida möjligheter

Betygssättning innebär myndighetsutövning med beslut som inte kan överklagas.¹⁷ Lärares beslut om betyg kan ha en avgörande betydelse för en elevs framtida möjligheter, eftersom betyg har en direkt koppling till behörighet och urval för vidare utbildning. Det är därför viktigt att alla elevers kunskaper blir rättvist bedömda utifrån samma krav. Om inte, kan det få långtgående konsekvenser för den enskilda elevens möjlighet att nå sina mål genom fortsatta studier och yrkesliv. En elevs kunskaper ska bedömas rättvist och likvärdigt i förhållande till kunskapskraven, oberoende av vilken skola eleven går i och vilken lärare som gör bedömningen.¹⁸ Skillnader i skolors praxis för betygssättning ska inte avgöra en elevs betyg och framtida möjligheter. Sådana skillnader kan bland annat kopplas till vilka förutsättningar som ges för lärares arbete med betygssättning och hur lärarna tillämpar dessa förutsättningar.

Eftersom skolväsendet i Sverige är decentraliserat finns även ett uttalat behov från statens sida att genom olika typer av information kunna följa skolans resultat och utveckling. Betyg används ofta som en statistisk indikator. För att uppföljning på nationell nivå ska kunna ge en rättvis bild av skolans målpuffyllelse på olika nivåer, är likvärdighet i betygssättningen en grundläggande faktor. Betygen ska också stärka styrningen mot de nationella kunskapsmålen. Det är därför av stor vikt att betygssättningen faktiskt avser elevers kunskaper gentemot angivna kunskapskrav, annars finns risk för att undervisningen glider bort från läroplanens mål.¹⁹ Frågan om rättvis och likvärdig betygssättning är också en fråga om betygssystemets legitimitet, sett ur både ett individperspektiv och ett samhällsperspektiv.

Med anledning av att det finns flera indikationer på att betygssättning inte sker på ett likvärdigt och rättvisande sätt, har Skolinspektionen genomfört en kvalitetsgranskning som ska belysa huvudmännens och rektorernas arbete med att ge lärare förutsättningar för arbetet med betygssättning. De huvudsakliga resultaten redovisas i denna rapport.

Skolinspektionens tidigare granskningar

Inom Skolinspektionens regelbundna tillsyn bedöms regelefterlevnad. Det innebär att Skolinspektionen utreder om det arbete som utförs inom vissa utvalda områden uppfyller de lagstadgade krav som finns. Avsaknad av brister inom ett arbetsområde betyder att Skolinspektionen har konstaterat att skolan inte bryter mot något lagkrav. Däremot kan det finnas utvecklingsbehov inom området utifrån olika kvalitetsaspekter.

¹³ Bl a Skolinspektionen (2014), Skolinspektionen (2015)

¹⁴ Skolverket 2012, s. 3 ff

¹⁵ Skolverket 2016, s. 89

¹⁶ Skolverket 2012, s. 2

¹⁷ 28 kap. 18 § skollagen (2010:800)

¹⁸ Skolverket 2011a). s 25

¹⁹ Riksrevisionen 2011, s. 22

Under perioden 2010 till 2016 har Skolinspektionen genomfört flera kvalitetsgranskningar²⁰ och riktade tillsyner²¹ inom området kunskapsbedömning och betygssättning. Granskningarna har genomförts på grund- och gymnasieskolor och omfattat både kommunala och fristående huvudmän. Utifrån dessa kvalitetsgranskningar drar Skolinspektionen den övergripande slutsatsen att det finns behov av förbättringar i skolornas arbete med bedömning och betygssättning.²² Några iakttagelser från både genomförd tillsyn av skolor och tidigare kvalitetsgranskningar, som är av relevans för föreliggande granskning, redovisas nedan.

- Uppmärksammade brister kan inte endast återföras på lärarna. Åtgärder för en rättvis och likvärdig betygssättning behöver ske i ett samspel mellan lärare, rektor och huvudman. Det är viktigt att berörda på samtliga ansvarsnivåer involveras och reflekterar över de behov av utvecklingsinsatser och åtgärder som finns.
- Det finns få exempel på att de granskade skolorna deltar i någon formaliserad betygs- eller bedömningssamverkan med andra skolor. Även inom skolorna behöver samverkan ske i större utsträckning.
- Ett utvecklingsområde är att det systematiska kvalitetsarbetet i högre grad bör omfatta frågor om bedömning och betygssättning.

Övriga utvärderingar och studier

Sedan de målrelaterade betygen infördes har frågan om betygens likvärdighet varit central i den skolpolitiska debatten. Många olika källor pekar på att det finns brister i likvärdighet mellan lärares betygssättning men också mellan betygssättningen på olika skolor. Nedan redovisas några studier som pekar på svårigheter med att upprätthålla en likvärdig betygssättning.

Ett komplext betygssystem kräver insatser från huvudmän och rektorer

Ett betyg i grundskolan ska uttrycka i vilken mån den enskilda eleven har uppnått de nationella kunskapskrav som finns för respektive ämne. Som stöd för lärarnas betygssättning finns ämnesspecifika kunskapskrav för olika betygssteg.²³ Dagens betygssystem förutsätter att centralt fastställda mål samt kunskapskrav angivna i läroplanen och kursplanerna tolkas och anpassas till utbildningens innehåll på lokal nivå.²⁴

Redan av Skolverkets granskningsrapport rörande rättvis och likvärdig betygssättning från 2000 framgår att det finns betydande brister vad gäller rättvis och likvärdig betygssättning. En övergripande slutsats som dras i rapporten är att både stat och kommun tycks ha underskattat komplexiteten i systemet med ett mål- och kunskapsrelaterat betygssystem, som innebär ett helt nytt sätt att tänka kring betygssättning jämfört med det tidigare relativa betygssystemet. En mycket väl fungerande dialog mellan systemets olika aktörer krävs för att få det att fungera.²⁵ Även i Skolverkets nationella utvärdering av grundskolan från 2003²⁶ lyfts problematiken med att lokala tolkningar av läro- och kursplaner riskerar att äventyra likvärdigheten i bedömning och därmed betygssättning.

²⁰ Skolinspektionen 2010a, 2010c, 2011, 2012, 2014

²¹ Skolinspektionen 2010b, 2013, 2016

²² Skolinspektionen 2014, s. 3 ff

²³ Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, 2.7 Bedömning och betyg

²⁴ Riksrevisionen 2011, s. 29

²⁵ Skolverket 2000, s. 168 ff

²⁶ Skolverket 2003, s. 120

Av Riksrevisionens effektivitetsgranskningar 2004 och 2011 framgår att betygssättningen i grundskolan inte sker på ett likvärdigt sätt.²⁷ Av en enkät²⁸ som genomförts inom ramen för Riksrevisionens granskning, framgår att både rektorer och lärare anser att otillräckliga förutsättningar på lokal nivå förklarar varför betygen inte blir likvärdiga. De uppger att de saknar tid för att sätta sig in i olika stödmaterial och att det finns för lite utrymme för professionella samtal inom och mellan skolor. Sådana samtal är nödvändiga för att kalibrera betygssättningen lärare emellan.

Författarna till *Likvärdig kunskapsbedömning i och av den svenska skolan – problem och möjligheter* (2014), framhåller att svårigheterna med att få tillstånd likvärdigheten i betygssättningen sannolikt bottnar i att de verbalt formulerade kunskapskraven inte ger tillräcklig styrning för en jämförbar betygssättning. De menar att även om lärarna inom landets alla skolor skulle utveckla en samsyn för tolkning och användning av kunskapskraven, kvarstår problemet med skillnader mellan skolorna.²⁹

Av Skolverkets rapport *Utvärdering av den nya betygsskalan samt kunskapskravens utformning*, framgår att det är svårt för skolor att få igång bedömningsdiskussioner och att det kan finnas olika bedömningskulturer på olika skolor. Här konstateras att det krävs medvetenhet från såväl rektorer som från huvudmän för att få till stånd ett bedömningsarbete mellan skolor så att lärare får förutsättningar att göra rättvisa och likvärdiga bedömningar och sätta betyg på samma sätt.³⁰

Risk för betygsinflation

Frågan om förekomst och omfattning av betygsinflation diskuteras återkommande i den skolpolitiska debatten. Det som vanligen avses är att betygen ökar mer än de faktiska kunskaperna som ska bedömas enligt gällande kursplan. Men betygsinflation kan också innebära att betygsnivån är oförändrad samtidigt som kunskaperna sjunker, eller att betygsnivån sjunker men att kunskaperna sjunker ännu mera.³¹

För att kunna göra utsagor om betygsutvecklingen motsvaras av en faktisk kunskapsutveckling eller om det finns betygsinflation, måste det finnas en eller flera referenser som kan styrka eller förkasta betygen som mått på kunskap. Som en sådan referens används ofta resultat från internationella studier.³² Trots att dessa studier har sina begränsningar, bland annat genom att de inkluderar ett begränsat antal ämnen, gör Skolverket bedömningen att det bästa sättet att mäta betygsinflation sannolikt är att jämföra resultatutvecklingen i internationella studier och betygsutvecklingen i landet. Eventuell förekomst av betygsinflation är en stark indikation på att betygssystemet inte är likvärdigt. Det går dock inte att utifrån kunskap om hur det ser ut på nationell nivå dra några slutsatser om vilka huvudmän, skolor eller lärare som beslutar om för höga betyg i relation till elevernas faktiska kunskaper.³³

²⁷ Riksrevisionen 2004, 2011

²⁸ Lärarenkäten sändes ut till 664 lärare som undervisar och sätter betyg i årskurs 9 varav 76 % svarade. Rektorsenkäten sändes ut till 202 rektorer på skolor som har elever i årskurs 9 varav ungefär 84 %. Lärarna undervisade i olika ämnen för att få en spridning mellan ämnen med olika ämnen med olika mycket stödmaterial.

²⁹ SNS Utbildningskommission 2014, s. 8, 38 ff

³⁰ Skolverket 2016, s. 69

³¹ Skolverket 2016, s. 88

³² PIRLS (Progress in Reading Literacy Study) undersöker elevers läsförmåga i årskurs 4. Organiserar av The International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA) och genomförs vart femte år. TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) undersöker kunskaper i matematik och NO hos elever i årskurs 4 och årskurs 8. Organiserar av The International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), genomförs vart fjärde år. PISA (Programme for International Student Assessment) är ett OECD-projekt med syfte att undersöka i vilken grad respektive lands utbildningssystem bidrar till att femtonåriga elever, som snart kommer att ha avslutat den obligatoriska skolan, är rustade att möta framtiden. Genomförs vart tredje år för kunskapsområdena matematik, naturvetenskap och läsförståelse, med olika huvudområden vid de olika undersökningstillfällena. ICCS är en internationell studie om demokrati- och samhällsfrågor. Studien vänder sig till grundskoleelever i årskurs 8.

³³ Skolverket (2016), s. 88 ff. Skolverket (2012). Skolverket (2017b).

Skolverket uppger vidare att även om det inte strikt empiriskt kan bevisas att betygsinflation förekommer, finns det tydliga indikationer på att betygsinflation har förekommit både i grundskolan och i gymnasieskolan. Bedömningen är att betygsinflation har förekommit åtminstone sedan slutbetyg började utfärdas enligt det målrelaterade betygssystemet i slutet av 1990-talet. I grundskolan har den varit tydligare under de första åren efter 1998. I gymnasieskolan har betygsinflationen varit påtaglig fram till 2003, vilket delvis kan förklaras av ändrade förutsättningar för betygssättningen, men obetydlig därefter. Enligt Skolverket går det inte att uttala sig om någon eventuell ökning eller minskning av betygsinflation i och med införandet av en ny betygsskala och nya kunskapskrav 2011. Tidsperioden är för kort för att man ska kunna se några tydliga trender.³⁴

Relationen mellan slutbetyg och provbetyg

I sin redovisning till regeringen 2011 konstaterar Skolverket att skillnaderna mellan grundskolors betygssättning i förhållande till de nationella proven fortfarande var stora, trots insatser som gjorts för att öka samstämmigheten i betygssättningen.³⁵ Det kan bero på olika faktorer: att lärare gör olika tolkningar av kunskapskraven, att lärare ger elever betyg de inte förtjänat, att betygen sätts på andra grunder än vad styrdokumentet anger eller att särskilda insatser görs för elever som inte klarat nationella proven.³⁶

Skolverkets rapporter 2016 att variationen i skolors nettoavvikelse har ökat något. För grundskolan gäller ökningen inom ämnena engelska och svenska samt inom matematikämnet och de naturorienterade ämnena, där det sker en gradvis men tydlig ökning. Av rapporten framgår att likvärdigheten i betygssättning snarare har försämrats sedan nya kunskapskrav och ny betygsskala införts.³⁷

Från och med den 29 juni 2018 kommer det i skollagen att regleras att resultat från nationella prov särskilt ska beaktas vid betygssättning, om det inte föreligger särskilda skäl för annat. Av förarbetena till lagändringen framgår att lärare har olika syn på provens vikt för betygssättningen. En del lärare låter proven vara helt styrande för betygen medan andra lärare bara ser dem som ett bedömningsunderlag bland andra. Att grunderna för betygssättning varierar, ses som en risk för likvärdighet och rättssäkerhet.³⁸

Sambedömning leder till samsyn på lokal nivå

Arbetsmetoden innebär att lärare samarbetar kring bedömning eller betygssättning, exempelvis genom att bedöma elevernas prestationer tillsammans eller genom att diskutera bedömningen. Sambedömning kan gynna en gemensam förståelse av både kunskapskraven och kvaliteter i elevernas prestationer. Dock ger forskningen inte något starkt stöd för att sambedömning leder till en ökad överensstämmelse i lärares bedömningar av enskilda elevprestationer. Den största förtjänsten med arbetsmetoden är att den tycks fungera som ett långsiktigt sätt att uppnå samsyn och likvärdighet på lokal nivå. Det finns många olika sätt att organisera och arbeta med sambedömning och det är viktigt att skolorna hittar en modell som fungerar utifrån de lokala förutsättningarna. Av Skolverkets stödmaterial för sambedömning i skolan framgår att det tycks vara betydelsefullt för sambedömningsprocessen att utgå ifrån konkreta exempel på elevarbeten och att gruppen ger utrymme för allas åsikter. Av stödmaterialiet framgår också att vissa faktorer är gynnsamma för sambedömning. Det är viktigt att det finns en tydlig mötesstruktur med ett tydligt ledarskap och att diskussionen utgår från elevarbeten

³⁴ Skolverket 2016, s. 91

³⁵ Skolverket 2011b

³⁶ Skolverket 2016, s. 18 ff

³⁷ Skolverket 2016, s. 85 ff

³⁸ Prop. 2017/18:14

som representerar en stor bredd av prestationer och elever med olika bakgrund. Vidare att lärarna deltar i flera sammanhang, såväl inom den egna skolan som med lärare från andra skolor.³⁹

Av Jönssons och Thornbergs artikel i *Pedagogisk Forskning i Sverige* framgår att det finns olika förväntningar på vad sambedömning i skolan ska bidra med och leda till.⁴⁰ Från myndighetshåll förespråkas sambedömning av de nationella proven som ett sätt att öka likvärdigheten. Författarna anser att det finns risk att såväl elever som professionella i skolan har en övertro på sambedömningens möjlighet och de poängterar att en exakt överensstämmelse mellan olika bedömare inte kan uppnås genom sambedömning. De betonar också att sambedömningen inte bör begränsas till att endast omfatta nationella prov. Om sambedömningen blir en kontinuerlig verksamhet som omfattar såväl tolkning av styrdokument, bedömning av de egna elevernas prestationer som nationella prov och betygssättningen, finns goda förutsättningar för att sambedömningen kan bidra till att ge stöd och styrka åt lärarnas bedömningspraktik.⁴¹

Syfte, frågeställningar och avgränsning

Syftet med granskningen är att undersöka om huvudmän och rektorer ger lärare i grundskolan goda förutsättningar för arbetet med betygssättning, så att kunskapskrav och bestämmelser för betygssättning tolkas och tillämpas på ett likvärdigt och rättvisande sätt.

Granskningen ska besvara följande frågeställningar:

- 1) *I vilken utsträckning skapar huvudmannen förutsättningar för en rättvis och likvärdig betygssättning inom och mellan skolenheter?*
- 2) *I vilken utsträckning skapar rektor förutsättningar för en rättvis och likvärdig betygssättning inom och mellan skolenheter?*

Lärare behöver planera och genomföra undervisningen så att de vid tidpunkten för betygssättning har ett underlag för den allsidiga bedömning som krävs. Det är en förutsättning för att de ska kunna sätta rättvisa betyg. Undervisning, bedömning och betygssättning hänger samman och bildar en helhet. Dock är denna granskning avgränsad till att gälla förutsättningarna för arbetet med betygssättning, inte undervisningen eller det mer kontinuerliga arbetet med att bedöma elevprestationer. Granskningen har dessutom inriktats mot arbetet med att sätta slutbetyg i årskurs 9.

Granskningens genomförande

Skolinspektionen har besökt 20 grundskolor och deras huvudmän, varav 14 med kommunal huvudman och 6 med enskild huvudman. En utgångspunkt vid valet av skolor har varit att Skolinspektionen ska granska skolor där det finns risk att betygssättningen inte är likvärdig. Därför har indikator för urval av majoriteten av skolenheterna varit en stor andel elever som har högre slutbetyg än provbetyg i nationella prov i svenska – i kombination med negativa resultat på frågorna till lärare om skolans arbete med bedömning av elevernas kunskaper i Skolinspektionens skolenkät. I granskningen ingår också en urvalsgrupp om fem skolor med positiva resultat på samma enkätfrågor.⁴² Inga tydliga skillnader i resul-

³⁹ Skolverket 2013, s. 33

⁴⁰ Jönsson och Thornberg 2014, s. 397 ff

⁴¹ Jönsson och Thornberg 2014, s. 398

⁴² De tre frågor som ställs i Skolinspektionens skolenkät inom frågeområde 15, Bedömning och betygssättning, och har besvarats av all pedagogisk personal inom grundskolan.

tat finns mellan de båda urvalsgrupperna. Ytterligare en utgångspunkt vid urvalet av skolor och huvudmän som ingått i granskningen har varit att samtliga skolor ska vara belägna i områden där konkurrens mellan skolor kan förekomma.

Under varje besök genomfördes intervjuer med företrädare för huvudmannen och med skolans rektor. Lärare intervjuades dels enskilt, dels i grupp. Samtliga intervjuade lärare hade något av ämnena svenska, moderna språk och slöjd som undervisningsämne. Dessa ämnen valdes på grund av deras olika förutsättningar, i syfte att få ett bredare underlag till granskningen.

Mer information om granskningens genomförande finns att läsa i bilaga 1.

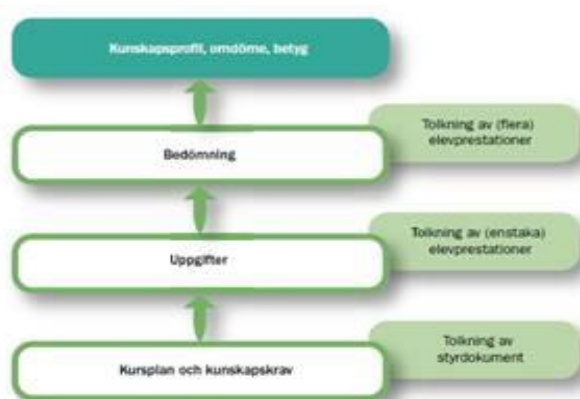
Begreppsförklaringar

I granskningen används begreppen rättvisa och likvärdiga betyg.

Med en *rättvis* betygssättning avses att det betyg en elev fått i ett visst ämne ger en rättvisande bild av elevens kunskapsnivå i förhållande till kunskapskraven vid tidpunkten för betygssättning.⁴³

Med en *likvärdig* betygssättning avses att måttstocken för bedömning är densamma för alla elever.⁴⁴ Det betyder att en elevs betyg inte ska bero på vilken skola eller klass eleven går i eller vilken lärare eleven har.⁴⁵ En riskfaktor för likvärdigheten i betygssättning är att lärares arbete med betyg sker i flera led och rymmer många olika tolkningsmöjligheter.⁴⁶

- Lärare kan tolka *styrdokument* olika, vilket kan påverka hur man planerar undervisningen och konstruerar bedömningsuppgifter.
- Lärare kan tolka och värdera *en enskild elevprestation* olika.
- *En elevs samlade underlag* av prestationer kan av lärare viktas och vägas samman till ett betyg på olika sätt.

47

⁴³ Skolverket (2016). s 64

⁴⁴ Skolverket (2016). s 64

⁴⁵ Skolverket 2011a). s 25

⁴⁶ Skolverket (2013). Sambedömning i skolan – exempel och forskning. s 8.

⁴⁷ Skolverket (2013). Sambedömning i skolan – exempel och forskning. s 8. Figuren är anpassad efter Allal (2013).

Kvalitetsgranskningens iakttagelser

Huvudmännens arbete för en rättvis och likvärdig betygssättning

Huvudmän följer främst upp måluppfyllelse – mer sällan likvärdig betygssättning

Huvudmännen följer upp sina skolors olika betygsresultat avseende slutbetyg i årskurs 9 inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet. Uppföljningarna skiljer sig åt men kan exempelvis avse genomsnittligt meritvärde och andelen elever med behörighet till gymnasieskola samt skillnader i betygsresultat mellan pojkar och flickor. Likaså görs uppföljningar av skillnader i resultat mellan slutbetyg och nationella prov i motsvarande ämne samt skillnader i betygsresultat mellan olika ämnen. Viss jämförelse görs med betygsresultat för övriga skolor i lägeskommunen eller riket.

Det är dock viktigt att notera huvudmännens uppföljning och analys i det systematiska kvalitetsarbetet främst avser skolornas måluppfyllelse. Huvudmännen tar alltså ta reda på hur väl skolorna lyckas i sitt arbete med att ge alla elever möjlighet att uppnå gymnasiebehörighet och nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling, till exempel genom att följa upp andelen elever med gymnasiebehörighet och elevernas meritvärden.

Det är däremot betydligt mindre vanligt att huvudmännen följer upp, jämför och analyserar samt dokumenterar skolornas betygsresultat ur aspekten rättvis och likvärdig betygssättning i det systematiska kvalitetsarbetet. Knappt hälften av huvudmännen gör detta.

När detta förekommer gäller det vanligen uppföljning av korrelationen mellan elevernas slutbetyg i ett ämne och provbetyg i motsvarande nationella prov. Här avses alltså i vilken omfattning elever fick ett högre eller lägre slutbetyg i exempelvis ämnet svenska jämfört med det betyg som eleverna fick på det nationella provet i samma ämne. Några få huvudmän följer också upp hur betygssättningen skiljer sig åt mellan skolorna inom olika ämnen. Ofta saknas dock en tydlig analys av skolornas arbete med en rättvis och likvärdig betygssättning

Sammantaget saknar alltså flertalet huvudmän ett viktigt underlag för bedömning av huruvida betyg sätts på rättvisa och likvärdiga grunder. Resultatet är oroande med tanke på att urvalet i granskningen till stor del gäller skolor med en stor andel elever som har högre slutbetyg i ämnet svenska jämfört med motsvarande provbetyg i nationella prov.

Givetvis kan huvudmännen på andra sätt bilda sig en uppfattning om hur arbetet med betygssättning fungerar på skolorna, exempelvis genom någon form av återkommande dialog mellan rektor och tjänsteman som företräder huvudmannen. Det kan då förekomma att avvikelser i betygssättningen tas upp och diskuteras. Till exempel uppger en huvudman att man noterat anmärkningsvärda skillnader i betygssättningen mellan olika ämnen och därför ser behov av att närmare undersöka orsakerna till dessa skillnader och om de kan relateras till lärarbehörigheten på den aktuella skolan. Andra åtgärder som i förekommande fall har lyfts av huvudmännen handlar om att förbättra möjligheterna till samverkan mellan lärare i arbetet med bedömning och betygssättning.

Otillräckliga förutsättningar för samverkan mellan skolor

För en fjärdedel av de granskade skolorna har huvudmannen skapat goda förutsättningar för samverkan mellan skolor i arbetet med betygssättning. Bland dessa återfinns både huvudmän med ansvar för många skolenheter och huvudmän med få skolenheter. På övriga skolor sker samverkan med andra skolor i begränsad omfattning eller inte alls. Det senare gäller en dryg tredjedel av skolorna.

Den vanligaste formen för samverkan mellan skolor innebär att lärare sambedömer nationella prov, vilket alltså begränsar samverkan till att omfatta ämnen där nationella prov ges. Några få huvudmän skapar möjlighet även för lärare i övriga ämnen att, mer eller mindre regelbundet, i nätverk diskutera frågor som rör bedömningar av elevprestationer och betygssättning samt tolkning av kunskapskrav. Det förekommer också att huvudmän har identifierat samverkansbehov för lärare som är ensamma om att undervisa i ett ämne på respektive skola, till exempel i moderna språk eller i de så kallade praktisk-estetiska ämnena.⁴⁸ Nätverk har då organiserats för lärare i dessa ämnen, för att de ska ges möjlighet att arbeta med sambedömning men också kunna diskutera hur kursplaner och kunskapskrav ska tolkas och tillämpas. Men detta gäller dock inte alla huvudmän som har "ensamlärare" inom sitt ansvarsområde. Flera av dessa lärare uttrycker att de skulle behöva samverka med lärare på andra skolor i arbetet med bedömning och betygssättning.

Några huvudmän uppger att de tidigare haft en organiserad samverkan mellan grundskolor, till exempel ämnesnätverk inom en kommun, men att samverkan av olika anledningar tunnats ut eller upphört. Antingen för att andra utvecklingsområden har prioriterats på skolorna eller för att skolor eller lärare inte ansett sig ha tid för eller behov av samverkan – "det självdog lite". Det senare gäller ofta större skolor, med möjlighet till samverkan mellan flera lärare inom ett ämne. Ett par huvudmän, som noterat att den samverkan som planerats inte sker eller fungerar som önskat, uppger dock att de ser över behov och förutsättningar. Detta görs eftersom samverkan trots allt efterfrågas av en del skolor och till exempel "ensamlärare" inom huvudmannens ansvarsområde.

Aktivt arbete för att öka andelen legitimerade lärare

Granskningen visar att huvudmännen lägger stor vikt vid att skolorna har legitimerade lärare och ser detta som en viktig förutsättning för en rättvis och likvärdig betygssättning. Samtliga huvudmän följer upp andelen legitimerade lärare på skolorna. Det sker på olika sätt, till exempel genom att huvudmännen har tillgång till uppgifter genom digitala inrapporteringssystem eller genom att rektorer rapporterar inom vad som ibland benämns som resultat- eller kvalitetsdialoger.

Olika insatser görs från huvudmännens sida för att öka andelen legitimerade lärare. Det kan exempelvis handla om att arbeta aktivt med rekrytering samt stödja rektorerna i deras arbete med detta. Några huvudmän försöker på olika sätt bredda rekryteringsbasen genom samverkan med olika utbildningsanordnare. Vidare kan huvudmännens insatser gälla att i samverkan med berörda rektorer möjliggöra för lärare att komplettera sin utbildning till lärarexamen och därmed kunna ansöka om lärarlegitimation. I ett fall har huvudmannen flyttat undervisningen för årskurserna 7–9 från en skolenhet till en annan på grund av svårigheter att rekrytera legitimerade lärare.

Få insatser för kompetensutveckling anordnas

Huvudmännens planer för introduktion av nyanställda lärare omfattar vanligen inte lärares arbete med betygssättning. De flesta huvudmän verkar förutsätta att nyanställda lärare får stöd i arbetet med betygssättning och att rektor tar ansvar för detta. Detsamma gäller för stöd till obehöriga lärare som ska undervisa och därmed också sätta betyg, tillsammans med en legitimerad lärare. Ett par huvudmän uppger att de med anledning av en ökad andel obehöriga lärare överväger olika insatser som stöd för just obehöriga lärares arbete med bedömning och betygssättning. Som exempel kan nämnas en huvudman som planerar för ett nätverk för just obehöriga lärare. En huvudman uppger att man ska ta fram en webbaserad utbildning för att stärka stödet till obehöriga lärare.

När det kommer till övrig kompetensutveckling för lärare har de flesta huvudmän, i samband med implementeringen av grundskolans läroplan 2011, tidigare genomfört utbildningsinsatser med inriktning

⁴⁸ Brukar avse ämnena slöjd, bild, musik, idrott och hälsa samt hem- och konsumentkunskap.

mot bedömning och betygssättning. Granskningen visar dock att övergripande utbildningsinsatser som är inriktade mot just betygssättning inte är vanligt förekommande i nuläget.

Enstaka exempel finns på huvudmän som erbjuder lärare olika möjligheter att stärka sin kompetens, genom att anordna utbildning kring bedömning och betygssättning med föreläsningar, litteraturstudier och träffar mellan skolor. Vidare hänvisar flera huvudmän till utbildningar inom *Mattelyftet* och *Läsllyftet* och framhåller att denna kompetensutveckling utvecklar lärarnas bedömarkompetens och därmed stödjer arbetet med betygssättning. Legitimerade lärare ges också möjlighet att inom *Läraryftet* bli behöriga att undervisa i ytterligare ämnen, vilket stärker kompetensen att sätta betyg i dessa ämnen. Några huvudmän uppger att de anordnar kompetensutveckling inom området bedömning för lärande (BFL).⁴⁹ Skolinspektionen kan dock konstatera att detta främst handlar om att utveckla undervisningen och förutsättningarna för elevernas kunskapsutveckling, inte lärares arbete med betygssättning.

Flera lärare uttrycker att den viktigaste kompetensutvecklingen sker när de får möjlighet att diskutera och samverka i bedömnings- och betygsfrågor, både på den egna skolan och tillsammans med lärare från andra skolor. Frågan om just samverkan behandlas längre fram i denna rapport.

Rektorernas arbete för en rättvis och likvärdig betygssättning

Skolans arbete med en rättvis och likvärdig betygssättning syns sällan i det systematiska kvalitetsarbetet

Inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet följer rektorerna och skolorna upp och analyserar sina betygsresultat för årskurs 9, exempelvis andelen elever med gymnasiebehörighet, genomsnittligt meritvärde, skillnader i betygsresultat mellan pojkar och flickor, skillnader i betygsresultat mellan ämnen samt resultat på nationella prov. Viss jämförelse görs med andra skolor inom lägeskommunen eller i riket.

Uppföljning och analys avser dock främst skolornas måluppfyllelse, alltså hur väl skolorna lyckas i sitt arbete med att ge eleverna möjlighet att nå gymnasiebehörighet och att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling.

Det är däremot betydligt mindre vanligt att rektorer i det systematiska kvalitetsarbetet följer upp, jämför och analyserar samt dokumenterar skolans betygsresultat ur aspekten rättvis och likvärdig betygssättning. Knappt hälften av rektorerna gör det.

I de fall det förkommer handlar det vanligen om att följa upp korrelationen mellan elevers slutbetyg i ett ämne och provbetyg i motsvarande nationella prov. Det förekommer också att betygssättningen mellan ämnen eller inom ett ämne jämförs, i vissa fall också med betygsresultat för andra skolor i lägeskommunen eller riket. Ett fåtal åtgärder redovisas. De kan till exempel handla om att lärare i större omfattning ska ges möjlighet att diskutera och jämföra sina bedömningar och sin betygssättning med andra lärare. Ofta saknas dock en tydlig analys av skolornas arbete med en rättvis och likvärdig betygssättning i det systematiska kvalitetsarbetet.

Sammantaget saknar alltså flertalet rektorer ett viktigt underlag för bedömning av huruvida betyg sätts på rättvisa och likvärdiga grunder.

⁴⁹ Se exempelvis <http://www.bedomningforlarande.se/sida/bfl>

På några skolor beskriver rektorerna hur de i det vardagliga arbetet aktivt följer upp betygsfrågor. Det kan exempelvis handla om att ställa en undersökande fråga till en lärare eller lärargrupp, om ett betygsresultat påtagligt avviker i något avseende. På de granskade skolorna är det vanligt att rektor vid ett eller ett par tillfällen per läsår går igenom skolans betygsresultat, ibland används också nationell statistik för jämförelser. Även om det främst är måluppfyllelsen som analyseras, tas också frågor om själva betygssättningen upp på flera av skolorna. Exempelvis kan det handla om hur elevers slutbetyg förhåller sig till motsvarade provbetyg i nationella prov eller hur betygsbilden ser ut vid jämförelser mellan olika klasser och ämnen. Sådana diskussioner kan också förekomma inom arbetslagens eller ämnesgruppernas möten, ibland på uppdrag av rektor.

På flera av skolorna uppger lärarna att i fokus för uppföljning och analys står andelen elever som får betyget F och hur skolan ska arbeta för att öka måluppfyllelsen, men att man ser behov av att i större omfattning också diskutera hur de övriga betygsstegen tolkas och används på skolan. Granskningen visar också att ganska många lärare, trots rektorers genomgångar, saknar en tydlig uppfattning av hur skolans betygsbild förhåller sig till övriga skolor i lägeskommunen eller riket. Det gäller både det egna ämnet och skolan som helhet. Det kan också variera mellan lärare på en och samma skola hur medveten man är om detta.

Samtliga skolor som ingår i kvalitetsgranskningen är belägna i områden där det kan finnas konkurrens mellan skolor. De huvudmän, rektorer och lärare som intervjuats har fått frågan om de bedömer att det finns faktorer utöver gällande bestämmelser som påverkar betygssättningen. Här avses faktorer som till exempel konkurrens om elever eller påtryckningar från vårdnadshavare. Konkurrensaspekten har avvisats, främst med motiveringen att man snarare har en kö av elever till sina skolor. Att påtryckningar kan förekomma, då från vårdnadshavare och elever, framgår i några intervjuer – främst lärare och rektorer samt ett par huvudmän. Men de är också tydliga med att betygen i sådana fall inte påverkas. Lärarna säger sig vara trygga med sina bedömningar och betygsunderlag och att de därmed kan motivera sina beslut om betyg. Vidare uttrycker lärare att rektor utgör ett viktigt stöd genom att i kontakt med elever och vårdnadshavare vara tydlig med att det är lärare som beslutar om betyg.

Samverkan sker men begränsas ofta till vissa ämnen

Tidigare i denna rapport har det framgått att samverkan mellan lärare på olika skolor sker i begränsad omfattning och att det i förekommande fall vanligen handlar om sambedömning av nationella prov i ämnena svenska, matematik och engelska. På samtliga skolor ges dock vissa förutsättningar för lärare att inom den egna skolan samverka i arbetet med att sätta rättvisa och likvärdiga betyg.

Vilka förutsättningar som finns för samverkan kan sägas variera mellan lärare på en och samma skola, eftersom samverkan inom ämnena svenska, matematik och engelska ofta prioriteras. Det vill säga de ämnen där nationella prov kontinuerligt förekommer. När det gäller sambedömning av nationella prov i exempelvis ämnet svenska, ger rektor förutsättningar för detta arbete genom att tid avsätts antingen för berörda lärare eller för samtliga lärare som undervisar i ämnet. Arbetet läggs upp på olika sätt men kan innebära att proven avidentifieras före rättningen och att man som lärare inte rättar sina egna elevers prov, samt att lärare ges möjlighet att diskutera och jämföra sina bedömningar i syfte att nå fram till samsyn.

När det gäller övrig samverkan på skolorna i arbetet med bedömning och betygssättning, sker denna huvudsakligen inom ramen för lärares möten inom arbetslag och ämnesgrupper. Mötestider för dessa grupper är oftast schemalagda av rektor. Samverkan kan handla om att sambedöma och diskutera elevarbeten samt tolka kunskapskraven och hur de ska tillämpas. På några skolor är det från rektors sida uttalat att frågor om bedömning och betygssättning ska ingå i dessa gruppers arbete. Även när så inte är fallet verkar lärare i ganska hög grad anse att det självklart ingår i deras uppdrag att samverka

med kollegor i dessa frågor. Flera lärare betonar också betydelsen av de mer informella samtalen i det vardagliga arbetet kring bedömning och betygssättning.

På många av skolorna anser lärare dock att samverkan i arbetet med betygssättning behöver styras upp och bli mer strukturerad. Man upplever också att det kan vara svårt att få tiden att räcka till. För vissa lärare är det svårare att få till stånd samverkan med kollegor eftersom man är ensam undervisande lärare i ett ämne, till exempel i moderna språk eller i det som brukar benämnas som praktisk-estetiska ämnen.

Samverkan inriktas mot bedömning, inte betygssättning

Lärare ska vid betygssättningen utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskraven och göra en allsidig bedömning av dessa kunskaper. De intervjuade lärarna beskriver hur de kontinuerligt bedömer elevers olika insatser, till exempel i form av prov samt muntliga och skriftliga redovisningar. Det är vanligt förekommande att lärare dokumenterar elevernas kunskapsutveckling utifrån kunskapskraven i digitala matriser, och ofta är detta ett krav från rektor eller huvudmannen. Några rektorer beskriver det som en åtgärd av säkerhet att ha all dokumentation samlad i en matris, om till exempel en lärare slutar. Ofta är matriserna synliga även för elever och vårdnadshavare. Många lärare anser att matriserna är ett stöd för dem när de ska sätta betyg, även om det också finns lärare som menar att viss risk finns för att matriserna kan leda till förenklade och summariska bedömningar.

Den samverkan som sker i arbetslag och ämnesgrupper verkar vara inriktad mot det kontinuerliga arbetet med bedömning av elevprestationer snarare än själva betygssättningen. Givetvis hänger dessa båda processer samman. Men för lärares arbete med att göra en allsidig bedömning – utifrån ett samlat underlag av elevprestationer – inför beslut om betyg, är det inte vanligt att rektor har organiserat strukturerade former för samverkan. Det betyder att det ofta saknas forum för lärare att diskutera och problematisera vad det innebär att göra en allsidig bedömning, exempelvis hur matriserna ska användas i detta sammanhang eller hur resultat på nationella ämnesprov ska viktas. Snarare verkar det vila på enskilda lärare att ta ställning till hur de ska vikta och väga samman elevers kunskaper i relation till kunskapskraven, och att i detta arbete söka stöd hos kollegor. På några få skolor har man någon form av betygskonferenser där betygen går igenom och diskuteras. Då kan lärare ges möjlighet att jämföra och diskutera hur kunskapskrav tolkas och tillämpas.

Inte vanligt förekommande med kompetensutveckling

Att skolans undervisande och betygssättande lärare är legitimerade förefaller rektorer se som en mycket viktig förutsättning för en rättvis och likvärdig betygssättning. Och så verkar också lärare tänka. Det vill säga att är man en legitimerad lärare förväntas man ta ansvar för att besluta om betyg på ett sätt som står i överensstämmelse med gällande styrdokument, till exempel genom att söka information och kunskap på egen hand.

Många lärare uppger att man generellt "får" kompetensutveckling om man behöver och att rektor särlan "säger nej". Det är få rektorer och lärare som uttrycker att de saknar eller efterfrågar insatser för kompetensutveckling inom arbetet med betygssättning.

Många rektorer och lärare beskriver att det innebar en del insatser för gemensam kompetensutveckling i samband med att grundskolans läroplan med nya kursplaner och betygssteg implementerades. Därefter har andra områden prioriterats. Till exempel nämner flera rektorer och lärare bedömning för lärande (BFL)⁵⁰ som exempel på kompetensutveckling som stärker lärarna i deras arbete med betygs-

⁵⁰ Se exempelvis <http://www.bedomningforlarande.se/sida/bfl>

sättning. Skolinspektionen kan dock konstatera att detta främst handlar om att utveckla undervisningen och förutsättningarna för elevernas kunskapsutveckling, inte lärares arbete med betygssättning.

På ungefär hälften av skolorna kan kompetensutvecklingen sägas omfatta både kontinuerliga insatser och riktade utbildningar. Det kan innebära att rektor kontinuerligt lyfter frågor som rör bedömning och betygssättning, på konferenser eller i andra möten med lärare. Till exempel kan det handla om att fånga upp eventuella missförstånd och feltolkningar i frågor kring betygssättning och mot bakgrund av detta informera, förtydliga och diskutera tillsammans med lärarna. Som exempel på frågor som diskuteras nämner rektorer och lärare den så kallade pysparagrafen⁵¹ och hur den ska tillämpas samt hur bestämmelserna kring ”streck”⁵² ska tolkas. Ett annat exempel är tillämpningen av betygsstegen B och D samt tolkningen av kunskapskraven för dessa båda betyg.

När det gäller riktade utbildningsinsatser som avser att stärka lärares kompetens i arbetet med att sätta rättvisa och likvärdiga betyg, har lärare på några skolor deltagit i kursen *Betyg och bedömning* som anordnas av Skolverket. Det finns också exempel på andra insatser. På en skola leder förstelärarna arbetsgrupper med bedömning och betygssättning som fokusområde innevarande läsår, i syfte att arbetet med bedömning och betygssättning ska ske på ett likvärdigt sätt på skolan.

Ett viktigt resultat av dessa och liknande insatser uppges av lärare ofta vara att de leder till ökad samverkan och diskussioner om betygssättning lärare emellan. Flera lärare uttrycker också att när de arbetar med att sambedöma nationella prov och får möjlighet att diskutera sina bedömningar, så utgör det en viktig form av kompetensutveckling.

Obehöriga lärare får stöd av kollegor men tydliga uppdrag saknas ofta

För de skolor som ingår i denna granskning varierar andelen legitimerade lärare per skola och uppgår som lägst till 50 procent och som högst till 100 procent.⁵³ I likhet med vad som tidigare beskrivits om huvudmännens arbete, sker även på rektorsnivå ett aktivt arbete för att säkerställa att skolans lärare är legitimerade och undervisar i ämnen som de är behöriga i. Det kan handla om att strategiskt planera för tjänstefördelning och i enstaka fall har också nämnts samordning av tjänster med andra skolor. Vidare uppger rektorer att de ger möjlighet för lärare att utöka sin behörighet genom utbildning inom Lärarlyftet. Det förekommer också att icke-legitimerade lärare får stöd för att komplettera sin utbildning till lärarexamen. Flera rektorer uppger att skolorna tar emot lärarstudenter inom deras verksamhetsförlagda del av utbildningen och ser det som ett sätt att på sikt kunna rekrytera behöriga lärare.

På skolorna sker någon form av introduktion av nyanställda lärare. Vanligt är att en nyanställd lärare får en mentor som stöd. Vanligt är också att både rektor och lärare ser det som självklart att frågor om betygssättning ska ingå i introduktionen och mentorsuppdraget, även om det är mindre vanligt att det finns en plan för just detta eller att det är ett tydligt uttalat uppdrag.

På två av de granskade skolorna är samtliga lärare legitimerade, men på övriga skolor finns det obehöriga lärare som undervisar och därmed ska sätta betyg tillsammans med en legitimerad lärare. Obehöriga lärare deltar oftast i arbetslag och ämnesgrupper och får, i varierande omfattning, stöd av kollegor. Vidare utses en legitimerad lärare som tillsammans med den obehöriga läraren ska fatta beslut om betyg. Ofta beskriver lärare och rektor att man har en god delningskultur – att lärarna gärna hjälps

⁵¹ Här avses undantagsbestämmelsen: skollagen 10 kap. 21 § (2010:800)

⁵² Om det saknas underlag för bedömning av en elevs kunskaper i ett ämne på grund av frånvaro ska betyg inte sättas i ämnet: skollagen 10 kap. 18 §.

⁵³ Enligt den redovisning som rektorer under hösten 2017 lämnat in till Skolinspektionen inför granskningen.

åt och delar med sig – och att det ses som självklart att man tar ansvar och hjälper obehöriga lärare och nyanställda lärare över huvud taget. Så ser det ut på flertalet av skolorna.

Betydligt mindre vanligt är det att det finns tydliga strukturer och planeringar, eller riktlinjer, för arbetet med att kontinuerligt stödja obehöriga lärare som ska undervisa och därmed sätta betyg. Goda exempel finns dock. På en skola lägger rektor upp en plan för hur betygssättningen ska genomföras, redan när en obehörig lärare börjar på skolan. Tid avsätts för avstämningar mellan läraren och en legitimerad kollega. Vidare ges den legitimerade läraren, som ska vara med och besluta om betyg, också möjlighet att delta i planering av undervisningen och följa upp underlagen för betygssättningen. På en annan skola arbetar man med så kallat tvålärarsystem i vissa ämnen, vilket innebär att en obehörig lärare alltid har stöd av en legitimerad lärare i det aktuella ämnet.

Sammantagen bild av huvudmännens och rektorerna arbete

Avvikelse analyseras inte i det systematiska kvalitetsarbetet

Uppföljning och analys av skolornas betygsresultat avser främst skolornas måluppfyllelse, alltså hur väl skolorna lyckas i sitt arbete med att ge eleverna möjlighet att nå gymnasiebehörighet och att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling.

För flertalet av skolorna saknas inom det systematiska kvalitetsarbetet en tydlig analys av skolornas betygsresultat, sett ur perspektivet rättvis och likvärdig betygssättning, både på huvudmanna- och rektorsnivå. Detta trots att ett urvalskriterium för flertalet av skolorna har varit att en stor andel av elevernas slutbetyg i ämnet svenska avviker från motsvarande provbetyg i nationella prov. Sådana avvikelser indikerar att det kan föreligga risk för att betyg inte sätts på ett rättvist och likvärdigt sätt.

Detta får konsekvenser för huvudmännens och rektorernas möjlighet att systematiskt kunna identifiera och analysera avvikelser i betygssättningen samt risker och svårigheter i lärares arbete med betygssättning. Därmed begränsas också möjligheten att bedöma vilka åtgärder som eventuellt behövs för att lärare ska ges de förutsättningar de behöver i arbetet med att sätta rättvisa och likvärdiga betyg. Granskningen visar också att sådana viktiga förutsättningar ofta saknas, exempelvis vad gäller samverkan och kompetensutveckling.

Samverkan inriktas mot bedömning, inte betygssättning

Ofta saknas organiserade former och struktur för lärares samverkan i arbetet med betygssättning. En stor del av samverkan är inriktad mot sambedömning av nationella prov och begränsas därmed till vissa ämnen och till arbetet med bedömning av elevprestationer. För lärares arbete med att göra en allsidig bedömning inför beslut om betyg finns det däremot sällan organiserade former för samverkan. Lärares möjlighet till samverkan i arbetet med betygssättning *mellan* skolor är mycket begränsad och förekommer inte alls på drygt en tredjedel av skolorna. I de flesta fall handlar samverkan mellan skolor uteslutande om sambedömning av nationella prov.

Skolinspektionen konstaterar att en viktig förutsättning för lärares arbete med att sätta rättvisa och likvärdiga betyg – möjligheten att samverka med andra lärare på den egna skolan men också med lärare på andra skolor – ges alltför begränsade möjligheter på flertalet skolor. Granskningen visar att många lärare samverkar "informellt" och på eget initiativ utifrån sitt ansvar att besluta om betyg på rättvisa grunder. Men det fråntar inte huvudmän och rektorer ansvaret för att möjliggöra den samverkan som krävs för att så långt som möjligt säkerställa rättvisa och likvärdiga betyg.

Legitimerade lärares kompetens tas för given

Granskningen visar att kompetensutveckling inom området betygssättning sällan anordnas av huvudmännen. Däremot lägger man stor vikt vid att skolorna har legitimerade lärare och ser detta som en viktig förutsättning för en rättvis och likvärdig betygssättning. På ungefär hälften av skolorna ser rektor till att lärarna ges kompetensutveckling genom både kontinuerliga informationsinsatser och riktade utbildningar. Granskningen visar vidare att rektorer och lärare ser lärarlegitimationen som en mycket viktig förutsättning för en rättvis och likvärdig betygssättning. Det är få rektorer eller lärare som uttrycker att de saknar insatser för kompetensutveckling inom betygssättning.

Skolinspektionen konstaterar att även om lärarlegitimationen är en viktig förutsättning för en rättvis och likvärdig betygssättning – och lärare har ansvar för att betyg sätts på korrekta grunder – fråntar

det inte huvudmän och rektorer deras ansvar för att lärares kompetens och eventuella behov av kompetensutveckling säkerställs. Skolinspektionen ifrågasätter inte lärarnas kompetens vad gäller betygssättning på de skolor som besökts – detta har inte granskats. Men att lärares kompetens till stor del tas för given med legitimationen innebär risk för att betyg inte sätts på rättvisa och likvärdiga grunder.

Allt fler obehöriga lärare men stödet till dem kvalitetssäkras inte

Enligt skollagen och dess förarbeten ska rektor se till att lärarna som ska besluta om betyg är förtrogna med de regler som styr betygssättningen och att de i övrigt får det stöd de behöver för att besluta om rättvisa och likvärdiga betyg. I rektorns ansvar ingår också att särskilt beakta utbildade, mindre erfarna och nyanställda lärares behov av stöd i denna process. Enligt läroplanen ansvarar rektor för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att kunna utföra sina arbetsuppgifter.⁵⁴ På en övergripande nivå är det också huvudmannens ansvar att se till att personalen vid skolenheterna har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet och ges möjlighet till kompetensutveckling.⁵⁵

Granskningen visar att obehöriga lärare oftast deltar i arbetslag och ämnesgrupper och, i varierande omfattning, får stöd av kollegor. Vidare utses en legitimerad lärare som tillsammans med den obehöriga läraren ska fatta beslut om betyg. Så ser det ut på flertalet av skolorna. På många av skolorna beskriver lärare och rektor att det ses som självklart att man tar ansvar och hjälper obehöriga lärare. Det är en viktig grund för det stöd som obehöriga lärare behöver. Men på en majoritet av skolorna saknas tydliga strukturer och planeringar, eller riktlinjer, för arbetet med att kontinuerligt stödja obehöriga lärare.

Skolinspektionen konstaterar att därmed har huvudmännen och rektorerna inte kvalitetssäkrat att obehöriga lärare ges det stöd och den kompetensutveckling de behöver i sitt arbete med bedömning av elevers kunskapsutveckling och den myndighetsutövning det innebär att besluta om betyg, vilket innebär risk för att betyg inte sätts på rättvisa och likvärdiga grunder. Detta framstår som särskilt allvarligt sett mot bakgrund av en ökad lärarbrist.

⁵⁴ 3 kap 14 § skollagen (2010:800), Prop. 2009/10:165, s. 299, Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. 2.8 Rektors ansvar

⁵⁵ 2 kap 34 § skollagen (2010:800), Prop. 2009/10:165, s. 281 f

Avslutande diskussion och slutsatser

Skolinspektionen har i tidigare kvalitetsgranskningar och inom regelbunden tillsyn konstaterat att det finns behov av förbättringar i skolornas arbete med en rättvis och likvärdig bedömning och betygssättning. Främst handlar det om att rektorer och huvudmän behöver ta ett större ansvar för de utvecklingsinsatser och åtgärder som krävs. Viktiga sådana handlar om förutsättningar för samverkan mellan lärare, framförallt mellan skolor men också inom skolor. Vidare har också framkommit att det systematiska kvalitetsarbetet i större omfattning bör omfatta frågor om bedömning och betygssättning.⁵⁶

Denna problembild kan sägas kvarstå. Tidigare granskningar har huvudsakligen varit inriktade mot rektorer och lärares ansvar och arbete. I denna granskning ser dock även Skolinspektionen att fler aspekter är riskfaktorer i betygssättningen. Det handlar bland annat om huvudmannens arbete, som på väsentliga punkter behöver utvecklas.

Huvudmännens och rektorernas systematiska kvalitetsarbete är i hög grad inriktat mot en hög måluppfyllelse och att samtliga elever ska ges förutsättningar att nå gymnasiebehörighet och så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling. Det kan också sägas gälla skolornas utvecklingsarbete som helhet. Flera inspektörer som deltog i granskningen noterade att på frågor om arbetet med rättvis och likvärdig betygssättning handlade svaren i intervjuer inte sällan om måluppfyllelse och arbetet med att utveckla själva undervisningen. En intressant iakttagelse i sig.

Givetvis är det mycket viktigt att skolans undervisning ger alla elever goda förutsättningar att lämna grundskolan med lägst gymnasiebehörighet och så goda kunskaper som möjligt, inte minst med tanke på att grundskolan är en obligatorisk skolform där eleverna tillbringar nio år av sitt liv. Men huvudmän och rektorer behöver också säkerställa att arbetet med rättvis och likvärdig betygssättning ges vikt, utrymme och goda förutsättningar på skolorna. Detta ansvarstagande behöver motsvara den avgörande betydelse som betygen har för den enskilda elevens framtida möjligheter och det faktum att betygssättning innebär myndighetsutövning med beslut som inte kan överklagas.

Som en grund för detta arbete behöver huvudmän och rektorer i betydligt större omfattning, inom det systematiska kvalitetsarbetet, analysera skolornas arbete med betygssättning, sett ur perspektivet rättvis och likvärdig betygssättning. Det kan exempelvis innebära att jämföra betygsresultat på olika nivåer, till exempel mellan skolor, lärare, klasser och ämnen. Vidare kan det exempelvis handla om att jämföra elevers betygsresultat utifrån socioekonomisk bakgrund eller kön. För de ämnen där det finns nationella prov behöver man undersöka hur elevers ämnesbetyg korrelerar med provbetygen. Detta ska göras i syfte att identifiera risker och svårigheter, men också goda exempel på arbetssätt, i lärares arbete med betygssättning. Mot bakgrund av denna analys behöver huvudmän och rektorer bedöma vilka åtgärder som behövs för att skapa förutsättningar för lärares arbete med betygssättning. Åtgärderna kan exempelvis handla om kompetensutveckling och samverkan men också gemensamma rutiner för arbetet med bedömning och betygssättning. Det systematiska kvalitetsarbetet ska därmed lägga grunden för att kunskapskrav och bestämmelser för betygssättning tolkas och tillämpas på ett rättvist och likvärdigt sätt.

⁵⁶ Skolinspektionen 2010a, 2010b, 2010c, 2011, 2012, 2013, 2014, 2016

Konkurrens en riskfaktor?

Ökad konkurrens om eleverna beskrivs ibland som en riskfaktor för en likvärdig betygssättning, genom att skapa tryck på lärarna att sätta höga betyg. Lönemodeller eller andra former av belöningsystem som kopplas till resultat i form av betyg anses också kunna driva på vad som kallas betygsinflation.⁵⁷ Skolverket lyfter även ökat tryck från vårdnadshavare som en tänkbar drivkraft till betygsinflation.⁵⁸

Samtliga skolor som ingår i kvalitetsgranskningen är belägna i områden där det kan finnas konkurrens mellan skolor. De huvudmän, rektorer och lärare som intervjuats har fått frågan om de bedömer att det finns faktorer utöver gällande bestämmelser som påverkar betygssättningen, till exempel konkurrens om elever eller påtryckningar från vårdnadshavare. Att påtryckningar från vårdnadshavare och elever kan förekomma framgår, men däremot inte att detta påverkar betygssättningen.

Skolinspektionen ifrågasätter inte att det förhåller sig så och påstår heller inte att så kallade glädjebetyg sätts på de skolor som ingått i granskningen. Betygen i sig har inte granskats av Skolinspektionen. Men samtidigt visar granskningen att det inom det systematiska kvalitetsarbetet ofta saknas en tydlig analys av betygsresultaten sett ur perspektivet rättvis och likvärdig betygssättning, både på huvudmanna- och rektorsnivå. Därmed saknas också ett viktigt underlag för huvudmännens och rektorernas bedömning av huruvida betyg sätts på rättvisa och likvärdiga grunder. Det i sig utgör en allvarlig risk, sett mot bakgrund av att granskningen till största delen genomförts på skolor där risken för att betygssättningen inte är rättvis och likvärdig kan antas vara hög.

Lärare behöver bättre förutsättningar för sitt arbete med att sätta rättvisa och likvärdiga betyg

Samverkan behöver utvecklas

Tidigare studier och rapporter visar att betygssystemet är så utformat att det behövs tid för professionella samtal – med möjlighet tolka kursplaner och att kalibrera betygssättningen lärare emellan.⁵⁹ I arbetet med bedömning och betygssättning behöver diskussioner föras inom och mellan skolenheter för att stärka likvärdigheten. Huvudmän och rektorer ansvarar för att göra detta möjligt. Särskilt för att få till stånd samverkan mellan skolenheter krävs medvetenhet från både huvudmän och rektorer, enligt Skolverkets bedömning.⁶⁰

Forskning visar att samverkan också kan bidra till att utveckla lärares bedömarpraktik. Detta förutsätter dock att samverkan fungerar som en kontinuerlig verksamhet, och inte bara omfattar bedömning av nationella prov utan också tolkning av styrdokument, bedömning av elevprestationer och betygssättning.⁶¹ Vidare är det viktigt att samverkan genomförs under strukturerade former med ett tydligt ledarskap, och att samverkan sker både med lärare på den egna skolan och med lärare från andra skolor.⁶²

Så ser verkligheten oftast inte ut på flertalet av de skolor som ingått i granskningen när det gäller samverkan mellan lärare. När det gäller förutsättningar för lärares samverkan i arbetet med en rättvis och likvärdig betygssättning, både inom och mellan skolor, behöver organiserade former för samverkan

⁵⁷ Skolverket 2012, s. 3 ff

⁵⁸ Skolverket 2016, s. 89

⁵⁹ Riksrevisionen 2004, 2011

⁶⁰ Skolverket 2016, s.69

⁶¹ Allal (2013)

⁶² Jönsson och Thornberg 2014, s. 397 ff, Skolverket 2013, s. 33

skapas av huvudmännen och rektorerna i betydligt större omfattning. Inte minst gäller det lärares samverkan mellan skolenheter. Huvudmän och rektorer behöver skapa former för samverkan, till exempel nätverk, som också behöver ges praktiska förutsättningar att mötas.

Vidare bedömer Skolinspektionen att samverkan i större omfattning också behöver omfatta lärares arbete med själva betygssättningen. Det innebär att lärare behöver ges förutsättningar att samverka inför den allsidiga bedömning som ligger till grund för beslut om betyg. Här avses det arbete som sker vid den tidpunkt då ett samlat underlag av tidigare bedömningar av en elevs kunskaper ska viktas gentemot kunskapskraven. Att utveckla samverkan i detta arbete är en viktig åtgärd för att kvalitets-säkra betygen – innan de sätts. Inte minst sett mot bakgrund av att Skolverket tidigare har konstaterat att det finns en stor variation i vad lärare ser och använder som sitt samlade bedömningsunderlag.⁶³

Lärares behov av kompetensutveckling behöver kartläggas

Samtliga huvudmän och rektorer lägger stor vikt vid arbetet att rekrytera legitimerade lärare. Men att lärares kompetens i hög grad verkar tas för given med legitimationen innebär risk för att betyg inte sätts på rättvisa och likvärdiga grunder. Till exempel kan det för lärare med äldre utbildning variera i vilken omfattning utbildning i bedömning och betygssättning ingått i lärarutbildningen.⁶⁴ Vidare kan det givetvis också variera vilken erfarenhet man som lärare har av att sätta betyg och vilka möjligheter till kompetensutveckling som getts.

I sammanhanget är det också viktigt att väga in det faktum att arbete med betygssättning utgör en omfattande och sammansatt process som ställer höga krav på lärares förmåga att tolka styrdokument, utforma bedömningsuppgifter, bedöma elevprestationer och slutligen göra en allsidig bedömning när betyg ska sättas. En studie från Malmö universitet⁶⁵, som undersökt lärares förtrogenhet med betygssättning, visar att betygssättning innebär ett komplext arbete. Vidare att det är viktigt att lärare har begrepp att kommunicera med – begrepp som sätter ord på och ger redskap och stöd för kritisk reflektion, och att detta i förlängningen kan innebära att lärare uppnår bättre validitet och likvärdighet i sina bedömningar.

Skolinspektionen gör ingen bedömning av lärares kompetens eller om lärare ges tillräcklig kompetensutveckling. Däremot framstår det som tydligt att huvudmännen och rektorerna i ökad omfattning behöver undersöka vilka behov av kompetensutveckling som lärare har, utifrån den bild av eventuella svårigheter och risker i lärares arbete med betygssättning som ska framgå av uppföljning och analys inom det systematiska kvalitetsarbetet. Sammantaget utgör detta ett viktigt utvecklingsområde för att huvudmän och rektorer ska kunna stärka lärarnas kompetens, i syfte att kunskapskrav och bestämmelser tolkas och tillämpas på ett likvärdigt och rättvisande sätt.

Stöd till obehöriga lärare behöver kvalitetssäkras

Lärarbristen i Sverige är utbredd och gäller de flesta huvudmän. Ungefär var femte person som arbetar som lärare saknar lärarexamen.⁶⁶ Skolverkets senaste prognos 2017 visar att rekryteringsbehovet har ökat ytterligare sedan föregående prognos 2015.⁶⁷ Andelen icke legitimerade lärare på skolorna som ingår i denna kvalitetsgranskning varierar och uppgår som högst till 50 procent.

⁶³ Skolverket 2016, s. 8

⁶⁴ Lundgren, Ulf P. & Nihlfors, Elisabet. (2005), s.30 ff

⁶⁵ <https://www.skolverket.se/bedomning/bedomning/forskning/en-studie-om-larares-betygssattning-1.254174#>.

Skolverket refererar här till Malmö universitet (2016)

⁶⁶ Skolverket 2015

⁶⁷ Skolverket 2017

Skolverket framhåller i sin vägledning att rektor behöver planera arbetet kring betygssättning, så att det inte kommer som en överraskning för en legitimerad lärare att denna ska bistå en kollega som saknar legitimation. Det är den undervisande läraren som ska se till att det finns en samlad dokumentation att utgå från. Rektor behöver säkerställa att detta fungerar.⁶⁸

Skolinspektionen har i en tidigare kvalitetsgranskning konstaterat att stödet till obehöriga lärare är otillräckligt när det gäller arbetet med bedömning och betygssättning.⁶⁹ Den nu aktuella kvalitetsgranskningen visar att på många skolor ser lärare och rektor det som självklart att man tar ansvar och hjälper obehöriga lärare. Men oftast finns det inte tydliga strukturer och planeringar, eller riktlinjer, för arbetet med att kontinuerligt stödja obehöriga lärare som ska sätta betyg. Därmed har rektor inte kvalitetssäkrat obehöriga lärares arbete med bedömning av elevers kunskapsutveckling och den myndighetsutövning det innebär att besluta om betyg.

Mot bakgrund av att andelen obehöriga lärare kan förväntas öka på många skolor är det därför viktigt att rektorer och huvudmän – i de fall obehöriga lärare måste anställas för att undervisa – planerar för och säkerställer att dessa lärare ges de förutsättningar som behövs i arbetet med betygssättning. Viktiga förutsättningar kan handla om kontinuerligt stöd, samverkan och kompetensutveckling. Arbeta med betygssättning utgör en process i flera led. Styrdokument ska tolkas, bedömningsuppgifter konstrueras, elevprestationer bedömas och slutligen ska en allsidig bedömning göras inför betygssättning. Av förarbetena till skollagen framgår att det ingår i rektorns ansvar att särskilt beakta utbildade lärares behov av stöd i denna process.⁷⁰ Skolinspektionen bedömer att för flertalet av de granskade skolorna gäller att detta stöd behöver säkerställas genom exempelvis tydliga riktlinjer och uppdrag som kontinuerligt kan följas upp av rektor.

Skolinspektionen vill understryka att i de fall en icke legitimerad lärare måste anställas för att undervisa, ska läraren besluta om betyg tillsammans med en lärare som är legitimerad. Den obehöriga läraren är alltså också ansvarig för den myndighetsutövning som betygssättningen utgör.

De olika ansvarsnivåerna behöver tydliggöras

Skolinspektionen kan sammantaget konstatera att huvudmän och rektorer behöver se till att lärare i högre grad ges möjlighet att samverka arbetet med betygssättning. Likaså behöver de se till att lärare får möjlighet att skaffa sig de kunskaper och den kompetens de behöver för att kunna sätta rättvisa och likvärdiga betyg. Granskningen visar samtidigt att huvudmän och rektorer lägger stor vikt vid lärarlegitimationen när det gäller lärares kompetens i arbetet med att sätta betyg. Och många lärare verkar se det som självklart att man som legitimerad lärare tar ett stort ansvar för sitt arbete med betygssättning och för att till exempel diskutera bedömningsfrågor med andra lärare och för att söka information och kunskap. Detta kan också sägas vara självklart, eftersom lärare enligt skollagen självständigt beslutar om betyg och därmed har ett stort ansvar. Vad gäller just samverkan framgår av Skolverkets Allmänna råd att lärare har ett visst ansvar för att samverkan sker – lärare bör tillsammans på skolenheten regelbundet analysera och diskutera hur olika elevprestationer bedöms i förhållande till kunskapskraven.⁷¹

Kan det därmed vara så att det inte framstår som alldeles tydligt var huvudmäns och rektorers ansvar tar vid och slutar? Hur man som huvudman och rektor ska utöva sitt ansvar utan att samtidigt inkräkta på lärares myndighetsutövning? Egentligen inte. Rektor har ett tydligt ansvar för att betyg sätts i enlighet med skollagen och andra författningar. Och huvudmannen har det övergripande ansvaret för att

⁶⁸ <https://www.skolverket.se/bedomning/betyg/betyg-och-lararlegitimation>

⁶⁹ Skolinspektionen 2017

⁷⁰ Prop. 2009/10:165.

⁷¹ Skolverket 2011a

utbildningen genomförs i enlighet med skollagen och andra författningar, och att den är likvärdig inom varje skolform oavsett var i landet den anordnas. Detta ansvar kan och ska utövas även om lärare självständigt beslutar om betyg.

Detta ansvar ska också ses mot bakgrund av att arbete med betygssättning är en process som rymmer flera led av tolkningsmöjligheter. Styrdokument ska tolkas, enskilda elevprestationer bedömas och slutligen ska det samlade underlaget av elevprestationer vägas samman. Samverkan mellan lärare i denna komplexa process kräver en övergripande planering och samordning och kan därför inte byggas på enskilda lärares ansvarstagande. Likaså krävs att huvudmän och rektorer kontinuerligt säkerställer att lärare har den kunskap och kompetens som krävs för att kunna göra de tolkningar, bedömningar och avvägningar som krävs i arbetet med att sätta rättvisa och likvärdiga betyg.

Ansvaret för att lärare ges goda förutsättningar i arbetet med att sätta rättvisa och likvärdiga betyg vilar i hög grad på rektor. Huvudmännen har ett mer övergripande ansvar, vilket bland annat innebär att följa upp att rektor tar sitt ansvar. Men ansvaret för att betygssättningen är likvärdig på de skolor som huvudmannen ansvarar för kan också kräva olika åtgärder och insatser från huvudmannens sida. Till exempel för lärares samverkan mellan skolor och för kompetensutveckling.

I samband med granskningen har enstaka huvudmän uttryckt att det är upp till rektor att initiera samverkan med andra skolor. Samtidigt har Skolinspektionen fått frågor om huruvida rektorer, som endast styr över sin egen skolas inre organisation, kan förväntas ansvara för samverkan sker med andra skolor. Skolinspektionen konstaterar att en fungerande samverkan mellan skolor bygger på samordning mellan huvudman och rektorer utifrån respektive ansvarsnivåer – så att former för lärares samverkan samspelar på ett ändamålsenligt sätt.

Hur ansvaret fördelas har Skolinspektionen inte närmare granskat och tar heller inte ställning i detta. Men granskningen ger ändå vissa indikationer på att det ibland kan föreligga oklarheter. Det kan därför finnas anledning för huvudmän och rektorer att se över vad de olika ansvarsnivåerna ska innebära på lokal nivå, och vid behov klargöra vem som ansvarar för vad utifrån de lokala förutsättningar som gäller, så att exempelvis ansvaret för lärares samverkan och kompetensutveckling i arbetet med en rättvis och likvärdig betygssättning inte riskerar att falla mellan stolarna.

Att huvudmän och rektorer fullt ut tar detta ansvar är mycket viktigt sett ur ett elevperspektiv. Lärares beslut om betyg kan ha en avgörande betydelse för en elevs framtida möjligheter, eftersom betyg har en direkt koppling till behörighet och urval för vidare utbildning. Det är därför viktigt att alla elevers kunskaper blir rättvist bedömda utifrån samma krav. Om inte, kan det få långtgående konsekvenser för den enskilda elevens möjlighet att nå sina mål genom fortsatta studier och yrkesliv.

Skolinspektionen har i denna kvalitetsgranskning utgått från huvudmäns och rektorers ansvar för att elever blir betygsatta på ett rättvist och likvärdigt sätt. Ytterligare en granskning inom betygsområdet planeras – då med inriktning mot lärares kunskap och kompetens i arbetet med att sätta rättvisa och likvärdiga betyg.

Avslutningsvis vill Skolinspektionen också informera om att Skolverket avser att under hösten publicera nya allmänna råd om betyg och betygssättning för de skolformer där betyg sätts.

Referenser

Allal Linda (2013). Teachers' professional judgement in assessment: A cognitive act and a socially situated practice. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 20 (1).

Jönsson Anders och Thornberg Pia (2014). Samsyn eller samstämmighet? En diskussion om sambedömning som redskap för likvärdig bedömning i skolan. *Pedagogisk Forskning i Sverige årgång 19 nr 4-5 2014*.

Lundgren, Ulf P. & Nihlfors, Elisabet. (2005): Det gemensamma – En studie av några kunskapselement i den för alla lärarutbildningar gemensamma delen. *Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor*. Del 3: Särskilda studier. Stockholm: Högskoleverkets rapportserie 2005:17R.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (2011).

Malmö universitet (2016). *Lärares förtroenhet med betygssättning*.

Prop. 2009/10:165. *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*.

Prop. 2017/18:14. *Nationella prov – rättvisa, likvärdiga och digitala*.

Riksrevisionen (2004) *Betyg med lika värde*, RiR 2004:11.

Riksrevisionen (2011) *Lika betyg, lika kunskap – en uppföljning av statens styrning mot en likvärdig betygssättning i grundskolan*, RiR 2011:23.

SNS Utbildningskommission (2014) *Likvärdig kunskapsbedömning i och av den svenska skolan – problem och möjligheter*.

Skolinspektionen (2010a) *Arbetar skolor systematiskt för att förbättra elevernas kunskapsutveckling?*

Skolinspektionen (2010b) *Bedömning och betygssättning*.

Skolinspektionen (2010c) *Betygssättning i gymnasieskolan 2010 - Engelska A, Naturkunskap A samt Ellära A*.

Skolinspektionen (2011) *Betyg i gymnasieskolan - En kvalitetsgranskning av betygssättning i historia A, kemi A och svenska B*.

Skolinspektionen (2012) *"Vi har inte satt ord på det". En kvalitetsgranskning av kunskapsbedömning i grundskolans årskurs 1-3*.

Skolinspektionen (2013) *Tillsyn av bedömning och betygssättning - Med fokus på skolor med stora avvikelser i förhållande till Skolinspektionens omrättning och i relationen mellan nationella prov och slutbetyg*.

Skolinspektionen (2014) *Uppenbar risk för felaktiga betyg - En kortrapport om likvärdighet och kvalitet i skolors betygssättning*.

Skolinspektionen (2015) *Huvudmannens styrning av grundskolan – ett uppdrag med eleven i fokus*.

Skolinspektionen (2016) *Enskilda utbildningsanordnares användning av betygsrätten*.

Skolinspektionen (2017) *Undervisning på skolor med många obehöriga lärare*.

Skollagen (2010:800).

Skolverket (2000) *Nationella kvalitetsgranskningar 2000*.

Skolverket (2003) *Nationell utvärdering av grundskolan 2003*.

Skolverket (2009) *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer.*

Skolverket (2011a) *Planering och genomförande av undervisningen – för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan. Kunskapsbedömning och betygssättning.*

Skolverket (2011b) *Redovisning av uppdrag om avvikelser mellan provresultat och betyg i grundskolans årskurs 9.*

Skolverket (2012) *Betygsinflation – betygen och den faktiska kunskapsutvecklingen.*

Skolverket (2013) *Sambedomning i skolan – exempel och forskning.*

Skolverket (2015) *Redovisning av uppdrag om prognos över behovet av olika lärarkategorier.*

Skolverket (2016) *Utvärdering av den nya betygsskalan samt kunskapskravens utformning.*

Skolverket (2017a) *Redovisning av uppdrag att ta fram återkommande prognos över behovet av försollärare och olika lärarkategorier.*

Skolverket (2017b). *TIMSS, TIMSS Advanced och betygen. Analys av sambandet mellan svenska betyg och de internationella TIMSS-studierna.* Skolverkets aktuella analyser 2017.

Länkar:

<https://www.skolverket.se/bedomning/betyg/betyg-och-lararlegitimation> (1/5 2018)

<http://www.bedomningforlarande.se/sida/bfl> (1/5 2018)

<https://www.skolverket.se/bedomning/bedomning/forskning/en-studie-om-larares-betygssattning-1.254174#> (1/5 2018)

Bilaga 1

Granskningens genomförande och metod

Kvalitetsgranskningen av huvudmäns och rektorers arbete med att ge förutsättningar för en rättvis och likvärdig betygssättning omfattar totalt 20 grundskolor och deras huvudmän, varav 14 med kommunal huvudman och sex med fristående huvudman. Besöken genomfördes under perioden december 2017 till mars 2018.

Ett urvalskriterium för granskningen har varit att samtliga skolor ska vara belägna i sådana geografiska områden där konkurrens mellan skolor kan förekomma. En annan utgångspunkt vid valet av skolor är att Skolinspektionen ska granska skolor där det finns risk att betygssättningen inte är likvärdig. Därför har indikator för urval av majoriteten av skolenheterna varit, bland annat, en stor andel elever som har högre slutbetyg än provbetyg i svenska, i kombination med negativa resultat på frågorna till lärare om skolans arbete med bedömning av elevernas kunskaper i Skolinspektionens skolenkät. I granskningen ingår också en urvalsgrupp om fem skolor med positiva resultat på samma enkätfrågor.⁷² Inga tydliga skillnader i resultat finns mellan de båda urvalsgrupperna.

Som underlag för granskningen har använts olika dokument som begärts in från huvudman och rektor samt offentlig betygsstatistik. Bland annat har Skolinspektionen från huvudmän och rektorer efterfrågat dokumentation av det systematiska kvalitetsarbete som visar uppföljning av betygsresultat i grundskolan. Vidare har begärts in huvudmannens riktlinjer gällande introduktionsperiod för nyanställda, skolans planering för introduktionsperiod för nyanställda lärare, skolans rutiner för arbetet med bedömning och betygssättning samt från rektor en förteckning över all undervisande personal i årskurs 6–9 där det framgår vilka ämnen läraren undervisar i samt om läraren har legitimation eller inte i ämnena. Samtliga huvudmän och rektorer har också fyllt i en verksamhetsredogörelse med uppgifter om skolorna och arbetet med betygssättning.

Varje grundskola och huvudman besöktes under en dag av två inspektörer som tillsammans genomförde intervjuer med huvudman (tjänsteman som företräder huvudmannen) och skolans rektor. Lärare intervjuades dels enskilt, dels i grupp. Samtliga intervjuade lärare undervisade i något av ämnena svenska, moderna språk och slöjd. Dessa ämnen valdes på grund av deras olika förutsättningar vad gäller exempelvis bedömningsstöd. Granskningen har i lärarintervjuerna inriktats mot arbetet med att sätta slutbetyg i årskurs 9 och de förutsättningar rektor ger för arbetet. För att säkerställa likvärdighet i genomförandet av besöken har gemensamma intervjuguides utformats. Dessa användes vid samtliga besök. Intervjuguiderna har utarbetats med utgångspunkt från gällande styrdokument för arbetet med betygssättning och mot bakgrund av den riskbild som Skolinspektionen kan konstatera föreligger (se *Bakgrund*).

För varje besökt huvudman och skola har Skolinspektionen redovisat bedömningar samt identifierade utvecklingsområden i ett verksamhetsbeslut riktat till skolans huvudman. Som stöd i bedömningarna har inspektörerna använt sig av en bedömningsmatris samt ett författningsstöd. En fördjupad analys av den insamlade empirin från alla granskade huvudmän och skolor har utgjort underlag för de övergripande granskningsresultat som presenteras i denna rapport.

⁷² De tre frågor som ställs i Skolinspektionens skolenkät inom frågeområden 15, Bedömning och betygssättning, och har besvarats av all pedagogisk personal inom grundskolan.

Bilaga 2

Uppgift om vilka huvudmän och grundskolor som har granskats

Huvudman	Grundskola	Lägeskommun
AB Parts & Paomees	Europaskolan Södermalm	Stockholm
Nya Läroverket Luleå AB	Nya Läroverket	Luleå
Jönköpings kommun	Attarpsskolan 7-9	Jönköping
International Montessori School Sweden AB	Sthlms Int. Montessoriskola	Stockholm
Malmö kommun	Rönnensskolan	Malmö
Kungsbacka kommun	Åsa Gårdsskola 4-9	Kungsbacka
Kungsbacka kommun	Hålabäcksskolan 6-9	Kungsbacka
Skellefteå kommun	Bolidensskolan 7-9	Skellefteå
Sollentuna kommun	Gillboskolan	Sollentuna
Södertälje kommun	Lina grundskola	Södertälje
Botkyrka kommun	Broängsskolan	Botkyrka
Stockholms stad	Södra Ängby skola	Stockholm
Malmö kommun	Slottsstadens skola	Malmö
AmiSgo AB	Entréskolan	Eskilstuna
Göteborgs kommun	Torpaskolan	Göteborg
Trollhättans kommun	Strömslundsskolan 7-9	Trollhättan
Stockholms stad	Katarina Norra skola	Stockholm
Stockholms stad	Fruängens skola	Stockholm
Academedi	Vittra Kronhusparken	Göteborg
Stiftelsen Carpe Diem	Fredrikshovs slotts skola	Stockholm

Bilaga 3

Ansvar på olika nivåer

Huvudmannens ansvar

Huvudmannen har det övergripande ansvaret för att utbildningen genomförs i enlighet med skollagen, föreskrifter och bestämmelser rörande utbildningen som kan finnas i andra författningar⁷³ samt att utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform oavsett var i landet den anordnas.⁷⁴ På en övergripande nivå är det också huvudmannens ansvar att se till att personalen vid skolenheterna har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet och ge möjlighet till kompetensutveckling.⁷⁵ Av Skolverkets allmänna råd för planering och genomförande av undervisningen framgår att huvudmannen bör se till att skolorna kontinuerligt arbetar för att bedömningen och betygssättningen ska vara likvärdig mellan skolorna. Diskussioner behöver föras mellan skolenheter för att stärka likvärdigheten i betygssättningen, till exempel i nätverk av olika slag eller ämnesträffar.⁷⁶ Inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet ska huvudmannen systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.⁷⁷ Elevernas kunskapsresultat är viktiga att följa upp framför allt om det finns tecken på att betygssättningen inte är likvärdig. På huvudmannanivå behöver verksamheten analyseras ur ett övergripande perspektiv, vilket kan innebära att analysera likvärdigheten i skolors bedömning och betygssättning.⁷⁸

Rektors ansvar

Rektorn har ansvar för att betyg sätts i enlighet med skollagen och andra författningar.⁷⁹ Det innebär bland annat att rektor ska se till att lärarna som ska besluta om betyg är förtrogna med de regler som styr betygssättningen och att de i övrigt får det stöd de behöver för att besluta om rättvisa och likvärdiga betyg. Enligt läroplanen ansvarar rektor för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att kunna utföra sina arbetsuppgifter.⁸⁰ Av förarbetena till skollagen framgår att i rektorns ansvar ingår också att särskilt beakta utbildade, mindre erfarna och nyanställda lärares behov av stöd i denna process.⁸¹ Skolverkets allmänna råd anger att rektor bör stödja lärarna i deras arbete med att bedöma elevernas kunskaper genom att tillsammans med dem utveckla gemensamma rutiner och former för att utvärdera elevernas kunskaper. Av kommentarerna till de allmänna råden framgår att gemensamma analyser av elevarbeten kan öka såväl lärarnas förtroendenhet med kunskapskraven som deras bedömarförmåga. I rektorns uppdrag ingår också att skapa förutsättningar för detta. Rektor ska se till att lärarna diskuterar betygssättning utifrån kunskapskraven i de olika ämnena, elevernas visade kunskaper och resultaten från de nationella proven. I rektorns uppdrag ingår också att skapa förutsättningar för att diskussioner och analyser hålls levande både inom skolan och mellan skolenheter för att

⁷³ 2 kap. 8 § skollagen (2010:800)

⁷⁴ 1 kap. 9 § skollagen (2010:800)

⁷⁵ 2 kap 34 § skollagen (2010:800), Prop. 2009/10:165, s. 281 f

⁷⁶ Skolverket 2011a, s. 23 ff

⁷⁷ 4 kap. 3 § skollagen (2010:800)

⁷⁸ Prop. 2009/10:165, s. 306

⁷⁹ 3 kap. 14 § skollagen (2010:800)

⁸⁰ Prop. 2009/10:165, s. 299, Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. 2.8 Rektors ansvar

⁸¹ Prop. 2009/10:165, s. 299

stärka likvärdigheten i betygssättningen. Det kan ske i ämnesträffar eller nätverk av olika slag.⁸² På skolenhetsnivå är det rektors ansvar att inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet följa upp och utveckla utbildningen.⁸³

Lärares ansvar

Beslut om betyg ska enligt skollagen fattas av den eller de lärare som bedriver undervisning vid den tidpunkt som betyg ska sättas. Om läraren eller lärarna inte är legitimerade, ska beslutet fattas tillsammans med en lärare som är legitimerad. Kan dessa inte enas ska beslutet fattas av den legitimerade läraren, under förutsättning att han eller hon är behöriga att undervisa i det ämne som betyget avser. I annat fall ska beslutet fattas av rektor.⁸⁴ Av grundskolans läroplan framgår bland annat att läraren utifrån kursplanernas krav allsidigt ska utvärdera varje elevs kunskapsutveckling. Det anges också att läraren vid betygssättningen ska utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskraven och göra en allsidig bedömning av dessa kunskaper.⁸⁵ Lärare bör tillsammans på skolenheten regelbundet analysera och diskutera hur olika elevprestationer bedöms i förhållande till kunskapskraven.⁸⁶

⁸² Skolverket 2011a, s. 22 ff

⁸³ 4 kap. 4 § skollagen (2010:800)

⁸⁴ 3 kap. 16 § skollagen (2010:800)

⁸⁵ Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, 2.7 Bedömning och betyg

⁸⁶ Skolverket 2011a, s. 22 ff